نجیب الله نصرت

مستقبل پوهنتون، حقوقو او سیاسي علومو پوهنځی

لارښود استاد: دوکتور اظهار الحق عزیز

د شوری اصل په اسلام کې

لنډیز

دا یو ټولمنلی حقیقت دی، چې اسلام یو کامل او شامل دین دی او د دې دین احکام او ارشادات تر قیامته پورې په ټولو انسانانو یوشان د تطبیق وړ دي. هغه احکام چې په هغې کې صریح نص شتون ولري، قطعي دي اومسلمانان یې پر عملي کولو مکلف دي، البته داسې موارد هم شته دي، چې په هغې کې صریح نصوص شتون نه لري، نو د اسلامي امت علماوو او فقهاوو سره په هغې کې علمي مشورې ته اړتیا لېدل کیږي، چې د داسې مشورو بېلګې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ژوند او له هغه څخه وروسته د خلفاءِ راشدینو د واکمنۍ په وختونو کې لېدل کیږي. البته په هغه چارو کې چې صریح نص به په کې شتون نه درلود، رسول الله صلی الله علیه وسلم به په خپله د صحابه وو سره مشوره کوله او د مشورې څخه وروسته به یې پرېکړه کوله.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د خلفاءِ راشدینو له دې عمل څخه دا جوتیږي، چې شوری په اسلام کې یو مهم اصل دی، چې الله جل جلاله هم په دې امر کړی دی او دا یې د مؤمنانو د صفاتو څخه یو صفت ګرځولی دی. الله سبحانه و تعالی په قرآن کریم فرمایي: (وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ). (سورت شوری ایت ۳۸)

په دې مقاله کې کوښښ شوی دی چې؛ د شورئ اړونـد تعریفونـه، ارزښـت، حکـم او ډولونـه یـې د معتـبرو کتـابونو او مأخـذونو څخـه پـه اسـتفادې سره پـه لنډه توگه بیان شي.

کلیدي کلمې: اسلام، اصل، شورئ

سریزه

الحمدلله رب العالمین والصلاة والسلام علي سید الأنبیاء والمرسلین و علی آله و صحبه أجمعین. امّا بعد.

شورئ د اسلام د اصولو او اساساتو څخه هغه اصل دی، چې الله تعالی خپل پیغمبر محمد رسول الله صلی الله وسلم ته پرې امر کړی دی او دا امر یې په غیر منصوص چارو کې واجب گرځولی دی. د مشورې پر اساس چې کوم کار وشي، په هغې کې پښېمانتیا نه وي بلکې خیر او برکت په کې وي. په مشوره کې مسولیت تقسیمېږي او داسې نظر تاکل کېږي چې غوره او بهتره وي. په شورئ کې د استبدادي نظر او رایې برعکس عمل کېږي خپله رایه په ټینگار او زور سره نه منل کېږي.

په همدې اساس شورئ ضروري او اړین امر گرځول شوی دی او دا یې د مسلمانانو د صفاتو څخه یو صفت او خوی بیان کړی دی، په دې هکله الله سبحانه و تعالی په خپل کتاب قرآن عظیم الشان کې یو مکمل سورت د شورئ په نوم نومولی دی.

د لیکنې اړتیا

څرنگه چې شورئ د دین یو اصل دی، نو په کار ده، چې د شورئ په هکله بشپړ وضاحت او بیان وشي او په ټوله کې مسلمانان او د مسلمانانو امراء او حاکمان دا

اصل په خپلو کړنو او عمل کې تطبيق کړي؛ نو له دې امله لازم او اړينه مو وبلله چې يوه لنډه او مختصره مقاله (د شورى اصل په اسلام کې) په نوم باندې وليکم او په لنډه توګه د شورى اړوند احکام په کې واضح او شرح شي چې د اوسنى اسلامي نړۍ مشران او حاکمان د زور، جبر او تاو تريخوالي پرځای د مهرباني، رحمت او ښه چلند څخه د خپل رعيت او ملت په مقابل کې کار واخلي او خپلو ملتونو سره د مشورې پر بنسټ د خپل حکومت او نظام چارې مخې ته يوسي. دا کار هلته ممکن دی چې حاکمان په لومړي قدم کې د شورى په ارزښت او اهميت پوه شي، حاکمان ملتونو ته حساب ورکړئ او ځانونه د خپلو ملتونو خادمان وګڼي، د ديکتاتورۍ او زبردستۍ پرځای ملتونه خپلو غېږو ته رانږدې او د هغوی ستونزې او مشکلات ور حل کړي. په اوسنۍ اسلامي نړۍ کې د حاکمانو او ملتونو ترمنځ ډېر لوی واټن موجود دی يو عمده او اساسي لامل يې د هماغسې شورى نه شتون دی کوم چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم او خلفاءِ راشدينو په زمانو کې يې شتون درلوده. د اسلامي نړۍ حاکمانو او مشرانو ته مو مشوره داده چې، د الله تعالى دا حکم (وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ). (سورت ال عمران ايت ۱۵۹). جدي ونيسي او خپلو ملتونو سره په هغو چارو کې چې صريح نصوص په کې شتون و نه لري، مشورې وکړي او له مشورو وروسته پرېکړې وشي چې په دې پريکړو کې به د ملتونو خير، مصلحت او برکت وي.

تېرو ليکنو ته کتنه

د اسلامي امت علماوو، فقهاوو او سياست پوهانو د شورى په موضوع ليکنې کړي او خپل مسوليت يې اداء کړی دی او د وخت حاکمانوته يې د شورى اهميت او ارزښت ور پېژندلی دی، چې هر کار په مشوره ترسره شي په هغې کې خير او برکت

وي څکه چې د دې کلام الهام موږ له دې ایت څخه په اسانی سره اخلو چې ((و امرهم شورى بینهم)). (سورت شورى ایت: ۳۸)

د لیکنې کړنلاره

په دې لیکنه کې د کتابتوني کړنلارې څخه استفاده شوې، ټول معلومات د معتبرو سرچینو څخه را غونډ شوي او لیکل شوي. د یادولو ده چې، د شورى په هکله چې کوم علمي اثار موجود وو له هغوی نه په کې استفاده شوې ده.

پوښتنې

۱- شورى څه ته وایي؟

۲- په شرعي لحاظ د شورى اهمیت او ارزښت څه دی؟

۳- د شورى شرعي حکم څه دی؟

شورى پېژندنه

د اسلامي علماوو په نظر شورى په لغت کې په لاندې معناوو باندې راغلې ده:

۱- د شاتو مچیو له کور څخه د ګبین د ایستلو په معنا.

۲- په یو کار یا خبره کې د چا د نظر معلومولو په معنا.

۳- د اخیستلو په نیت د یوه حیوان سر، پښې او شاو خوا لېدلو په معنا.

۴- د بل چا په مخ کې د قتل لپاره ځان وړاندې کولو په معنا.

۵- د رایې د غوښتلو او د هغې رایې د پلټلو په معنا چې حق ته ډېره نږدې یا عیناً حق وي؛ ډېره استعمال شوې ده.

شورى په اصطلاح کې

د هغو خلکو د رایې له اخیستلو څخه عبارت ده چې په موضوع ښه باخبره وي او هغه نظر ته ځان رسوي چې حق ته ډېر نږدې وي.(اسلامي سیاست، مخونه ۳۷۸-۳۷۹)

ځینو علماو شورى داسې تعریف کړې ده: شورى د ژوندانه په قضایاوو کې د یوې قضیې په هکله د مختلفو رایو پلټنه، له پوهانو او عالمانو خلکو سره مشوره کول چې حق یا هغه نظر ته چې حق ته ډېر نږدې وي، ورسېږي او په هغه عمل وشي او ښې پایلې ورڅخه لاس ته راشي.

د فقهاوو او مفسرینو پر وړاندې د شورى شرعي تعریف داسې دی: په یو شي یا کار کې د خلکو غونډول او له هغوی څخه د اړونده کار په باره کې مشوره غوښتل او د هغوی نظر ښکاره کولو غوښتنه چې د اړوند کار په باره کې د ده سره وي یا هغه کار چې په هغې کې خپلمنځي مشورې سره کولای شي یا د امت غوره خلکو ته د یو شي یا کار وړاندې کول، تر څو د هغه کار نصب العین او پایله ورڅخه معلومه او جوته کړي.

په هر حال د شورى مفهوم همدا دی چې انسان په خپل فکر او نظر بسنه ونه کړي، د موضوع د ښې روښنایي، سم او دقیق پوهاوي پر اساس هغه د علم، تجربې او درایت له خاوندانو سره مطرح کوي، څو غوره نظر لاس ته راوړي او په هغه عمل وکړي او د څو نظرونو او څو رایو د عمل توپېر د یوه فرد د نظر په پرتله ډېر زیات دی څوک چې مشوره نه کوي یوه رایه خپلې مخې ته لري او په ذهن کې یې ځای نیولی دی او هر کله چې په خپله هم بشر دی له یوې خوا یې عمل ناقص او له بلې خوا د سهوې او خطا سره مخ کېدونکې دی، نو دا احتمال چې په هغه مشخص مورد کې غوره

نظر ولري او نظرونه ډېر کم لېدل کېږي هغه څوک چې شورى ته پابند او په هغه عقیده درلودونکی وي په هره موضوع کې خو رايې او نظرونه يې مخې ته ايښودل کېږي او هغه په خپلې پوهې او درايت سره هغه ښه غوره کوي وروسته هغه د عمل په ساحه کې وړاندې کوي او ګټورې پايلې ورځخه په لاس راوړي.(انتخابات د اسلام له نظره ۱۰۰-۱۰۱)

د شورى ارزښت

شورى په اسلام کې ځانګړى اهميت لري. الله جل جلاله چې د انسانانو خالق دى د خپل مخلوق په طبيعت باندې خورا ښه پوهېږي، الله جل جلاله خپلو بنده ګانو ته په داسې شرايطو او حالاتو کې په شورى باندې امر کړى چې رسول اکرم (صلى الله عليه وسلم) وروسته له دې چې د اُحد په جنګ کې له مدينې منورې د صحابي په مشوره وځي او ماتې خوري خو بيا هم الله جل جلاله په شورى باندې امر کوي او رسول الله (صلى الله عليه وسلم) سربېره په عامو مسايلو ترڅې چې په خپلو شخصي مسايلو کې به يې هم مشوره کوله، لکه: چې د افک په واقعه کې يې له حضرت علي ابن ابي طالب (رضي الله عنه) او زيد بن ثابت (رضي الله عنه) سره مشوره وکړه.
اسلام چې پوره او کامل دين دى، مسلمانانو ته يې د شورى کولو امر کړى دى.

د شورى د اهميت له امله الله تعالى په قرآن کريم کې يو سورت د شورى په نوم نومولى دى او په دې سورت کې د مؤمنانو د صفتونو په ترڅ کې د دوى يو صفت دا په ګوته شوى چې د دوى کارونه په مشورې سره ترسره کېږي او تر ټولو مهمه دا چې دا صفت د نورو ډېرو غوره او اساسي صفتونو (لکه لمونځ، صدقې، له بې حيايو ځخه په ډډه کولو) سره پېوست راغلى دى چې په دې سره يې ارزښت نور هم زياتېږي.

الله تعالی په قران کریم کې فرمایي: ﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾. (سورت ال عمران ایت: ۱۵۹)

ژباړه: ای پیغمبره! دا د الله جل جلاله لوی رحمت دی چې ته د دې خلکو لپاره ډېر نرم خویه جوړ شوی یې که داسې نه وای او ته توند خویه او سخت زړه وی؛ نو دا ټول به ستا له شاو خوا نه خواره واره شوي وو. نو هغوی معاف کړه او د هغو د خطاوو ښښنه له الله جل جلاله نه وغواړه او د دین په چارو کې هغوی ته هم په مشوره کې برخه ورکړه، بیا چې ستا اراده په کومه رایه ټینګه شي، نو پر الله توکل وکړه، د الله تعالی هغه خلک خوښېږي چې د هماغه په توکل (ډاډینه) کار کوي.(ابن منظور، لسان العرب ج ٦، ص ۱۰۳)

علامه ابن منظور (افریقي) رحمه الله لیکې چې: (الأمر نقیض النهی.. والأمر الحادثة). (الطبرانی فی المعجم ص ۹۸۰)

ژباړه: امر د نهي په مقابل کې او د امر معنا حادثه او واقعه هم راځي.

د لغت د امامانو له دې تشریح څخه معلومېږي چې د امر معنا حکم او حکومت هم راځي او د مهمو او د (مهتم بالشان پېښې) په معنا هم استعمالېږي او د ایت مفهوم دا دی چې: ای نبي صلی الله علیه وسلم د حکومت په چارو کې او د مهمو پېښو په هکله د صحابه کرامو رضي الله عنهم أجمعین سره مشوره کوه.

علامه ابن جریر طبري د امام جصاص حنفي، امام بغوي، امام فخر الدین الرازي، امام قرطبي، علامه نسفي، علاءالدین بغدادي، قاضي ثناء الله پاني پتي او علامه آلوسي رحمهم الله تعالی علیهم اجمعین ټولو په خپلو تفسیرونو کې لیکلي دي، چې

رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د مشورې د اخیستو حکم په دې خاطر ورکړی شوی وو چې امت ته د شورى سلسله سنت پاتې شي، څو راتلونکې کې امت د آمریت او دیکتاتورۍ په لاره ولاړ نشي او د شورى په شرعي قاعدې باندې ټینګ او مستحکم و اوسي، د شورى د ارزښت په هکله ډېر احادیث هم راغلي دي، د بیلګې په توګه انس بن مالک له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوی: « مَا خَابَ مَنِ اسْتَخَارَ، وَلَا نَدِمَ مَنِ اسْتَشَارَ».

ژباړه : هغه څوک تاواني نه شو چې استخاره یې وکړه او هغه څوک پښېمانه نه شو چې مشوره یې وکړه.

همدارنګه یوبل حدیث کې راځي: عن عبد الرحمن بن غنم رضي الله عنه ان النبي صلی الله علیه وسلم قال لابي بکر و عمر: « لو انکما تتفقان على امر واحد ما عصیتکما في مشورة ابدا ». (مسند اسحاق بن راهویه ص۱۴۹)

ژباړه: په یو روایت کې له عبدالرحمن بن منعم څخه روایت شوی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم ابوبکر او عمر رضي الله عنهما ته وفرمایل؛ که چېرې تاسو دواړه په یوه کار کې سره متفق شئ، زه به هېڅکله ستاسو له مشورې څخه مخ ونه ګرځوم.

همدارنګه ابو هریرة رضي الله عنه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په هکله وایي: «ما رأیت احدا قط کان اکثر مشورة لاصحابه من رسول الله صلی الله علیه وسلم». (سنن ترمذی حدیث رقم ۱۷۱۴)

ژباړه: هېڅوک مې نه دي لیدلي چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په پرتله له خپلو صحابه کرامو رضی الله عنهم سره زیاته مشوره وکړي.

بل د شورئ ارزښت له دې څخه جوتېږي کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپلو صحابه وو سره د احد په غزا کې مشوره وکړه که څه هم ظاهراً يې ډېرې دردونکې پایلې او ډېر تلفات رامنځ ته کړل، ځکه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نظر دا ؤ چې باید د مدینې منورې له داخل نه دفاع وکړو اما یو شمېر صحابه کرام رضي الله عنهم اجمعین په دې نظر ټینګ ولاړ وو او اصرار یې کاوه چې نه، له مدینې منورې څخه بېرون وځو او له دښمن سره مقابله کوو. هماغه ؤ چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم د دوی په مشوره عمل وکړ او الهي تقدیر داسې ؤ چې اویا تنه (۷۰) صحابه کرام رضي الله عنهم شهیدان او د نبي کریم صلی الله علیه وسلم مبارک غاښ شهید او مبارک مخ يې ټپي شو، خو سره له دې آسماني وحې په همدې حالت کې خپل پیغمبر ته امر کوي چې: ﴿ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ﴾. (سورت ال عمران ایت: ۱۵۹) یعنې له دوی سره مشوره کوه په چارو کې.

ترڅو هغه پېښې چې رامخکې شوې وې د راتلونکو مشورو په هکله د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په زړه او دماغ کې څه را ونه ګرځي او سره له دې چې داسې نتیجه د دوی په مشوره مرتبه شوې وه او سره له دې چې د جنګ په وروستیو صحنو کې رسول الله صلی الله علیه وسلم د څو محدودو کسانو سره یوزاې پاتې شوی و خوبیا هم الله تعالی جل جلاله امر ورته کوي چې د دوی سره مشوره کوه او دوی ته عفوه کوه او د الله نه ورته بښنه غواړه، نو له دې څخه معلومه شوه چې شورئ په اسلام کې له څومره ارزښت څخه برخمنه ده. (سیرت ابن هشام ابن اسحق ج ۲، ص ۳۱۷)

البته دا اهتمام او پاملرنه شورئ ته یوازې په دولتي چارو کې نه ده، بلکې د یوې کورنۍ د کارونو په هکله چې د ټولیز امت د جوړښت لومړنۍ ماده تشکېلوي هم په جدي توګه مطرح کوي.

مثلاً : الله تعالى په قران کريم کې فرمايي: ﴿فَإِنْ أَرَادَا فِصَالاً عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا﴾. (سورت بقره ايت: ۲۳۳)

ژباړه: که د مور او پلار مشوره راغله چې ماشوم د دوو کلونو په پوره کېدو له شېدو رودلو بيل کړي، نو دا کار کولای شي او څه گناه په کې نشته.

د شورى حکم

شورى کوم نفلي او يا مستحب امر نه دی چې که مشرتابه وغواړي، شورى کوي او که نه نه يې کوي بلکې د شورى حکم واجب او لازمي دی پر وجوب يې تر ټولو پياوړی دليل الهي امر دی چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته يې کړی: ﴿ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾. (سورت ال عمران ايت: ۱۵۹) او د اصولو د قواعدو سره سم امر د وجوب غوښتنه کوي، څو چې د وجوب نه د گرځېدو په هکله قرينه پرې موجوده نه وي. هر کله چې شورى د رسول الله صلى الله عليه وسلم په هکله چې د اسماني وحې په واسطه رهبري کېده او د پيغمبرۍ له عصمته برخمن و، واجب وه نو له ده څخه د وروستيو کسانو په هکله خو په اولى توگه واجب او لازم ده.

همدارنگه د وجوب دليل يې دا الهي وينا ده: ﴿وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾. (سورت شورى)

ژباړه: او هغو کسانو چې د خپل رب فرمان او حکم يې منلی او لمونځ يې اداء کړی او کار يې په خپلو منځو کې په مشوره سره دی او زموږ له ورکړې روزۍ څخه مصرفوي.

دلته وينو چې شورى په الله تعالى باندې د ايمان، لمانځه او زکات له څنگه چې ټول د فرايضو له ډلې څخه دي ذکر کړې ده، دا کار په خپله د شورى پر عظمت او لويی

دلالت کوي او واجبوالي يې تاييدوي. امام قرطبي رحمه الله په خپل تفسير کې د ابن عطية نه د شورى پر وجوب اجماع را نقل کړې ده.

ابن عطيه وايي: (والشورى من قواعد الشريعة و عزائم الاحكام و من لا يستشير اهل العلم والدين فعزله واجب هذا مالا خلاف فيه). (تفسير قرطبي ج ۳، ص ۱۴۹۱)

ژباړه: شورى له شرعي قواعدو او د احکامو له عزايمو څخه ده او څوک چې له علماوو او دين دارو خلکو سره مشوره نه کوي د هغه عزل او گوښه کول واجب دي، دا خپله يو حقيقت دی چې هېڅ اختلاف په کې شتون نه لري.

همدارنگه د خپل تفسير په څلورم جلد او ۲۵ صفحه کې وايي: (په چارواکو لازم دي چې په څه نه پوهېږي او په هغه څه کې چې پوهه يې ور باندې مشکله شوې وي له علماوو سره مشوره وکړي او د لښکر له قوماندانانو سره د جنگ په هکله مشوره وکړي او د قوم له مخورو خلکو سره د مصلحتونو په هکله او له مشهورو ليکوالانو، سکرترانو، وزيرانو او واليانو سره د هېواد د مصلحتونو او د هغه د آبادی په اړه مشوره وکړي).

امام جصاص حنفي رحمه الله د هغه پاچا په رد کې چې شورى واجب نه گڼي وايي: {و غير جائز ان يكون الأمر بالمشاورة على جهة تطييب نفوس الصحابة و رفع اقدارهم كما ذهب بعض الفقهاء لانه لو كان معلوما عند المستشارين انهم اذا استفرغوا جهدهم في استنباط الحكم الذى ستشاورون فيه لم يكن معمولا به لا يتلقى القبول فلم يكن في ذلک تطييب نفوسهم ولا رفع اقدارهم بل فيه ايحاشهم و اعلامهم بان اراءهم غير مقبولة ولا معمول بها فهذا تأويل ساقط لا معنى له}. (احكام القرآن للجصاص ج ۲، ص ۲۳۰)

ژباړه: د دې وینا مفهوم دا دی چې، دا خبره غلطه او ناروا ده چې څوک ووایي چې؛ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د صحابه کرامو سره د دوی د خوشحالی او د دوی د عزت او کرامت په وجه مشوره کوله، ځکه که دوی پوهېدل چې دا مشوره یوازې د زړه د خوشحالئ په خاطر ده او په هغه عمل نه مرتب کېږي، نو دا خبره د دې پر ځای چې زړه یې خوشاله کړي لا یې ځورولو، نو دغه تاویل ساقط دی کومه معنا نه لري.

لکه څنګه چې مشوره اخیستل واجب دي همدارنګه له چانه چې مشوره غوښتل کېږي، مشوره ورکول هم پر هغه واجب دي له ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایي: « و اذا ستشار احدکم اخاه فلیشر علیه». (سنن ابن ماجه حدیث رقم ۳۷۴۷. ژباړه: هرکله چې څوک له خپل ورور نه مشوره وغواړي باید ده ته مشوره ورکړي.

ځینو علماوو شورئ مستحب ګڼلې ده او په دې هکله یې څه دلایل هم راوړي دي البته تېرو دلایلو ته په کتو او دا چې امت شورئ ته ډېر ضرورت لري نو د وجوب دلایل یې ډېر قوي او واضح معلومېږي.

د شورئ نتیجه مُلزمه ده یا مُعلنه

لکه څنګه چې د شورئ په حکم کې د علماوو ترمنځ د نظر اختلاف شتون لري ځېنو هغه واجب او ځینو مستحب ګڼلې ده. د شورئ د نتیجې او پایلې په هکله هم اختلاف شتون لري ځینې علماء وایي: امام باید د شورئ د اکثریت په نظر التزام وکړي (یعنې د شورئ د پرېکړې درناوی وشي او عملي دې شي) او وروسته له دې چې د اکثریت نظر معلوم شو په خپله رایه او یا د اقلیت رایې ته را ونه ګرځي او دا چې وایي شورئ ملزم ده منظور او موخه یې همدا دی او ځینې نور په دې نظر دي

چې شورى مُعلم ده یعنې شورى د مشورې اخیستونکې لپاره موضوع روښانوي او په قضیه کې مختلف نظریات ټاکې او د امام مخې ته یې ږدي، اوس د امام کار دى چې د مشورو په روښنایی کې څه هوډ او فیصلې نیسي یعنې د دې ډلې د علماوو د نظر په بنسټ امام د اکثریت د نظر او فیصلې په کړو وړو مکلف نه دي.

هغه موضوع ګانې چې شورى ورباندې بحث او څېړنه کوي په غوره توګه، په دوه ډوله دي:

۱ـ هغه موضوعات دي چې د شورى د اهل له ځانګړتیاوو څخه دي.

۲ـ هغه موضوعات دي چې د امیر یا امام له صلاحیتونو څخه دي او یا د ده په شخصي چارو پورې اړه لري.

په هغه موضوعاتو کې چې د شورى وړ کسانو له صلاحیتونو او ځانګړتیاوو له ډلې څخه دي په هغو کې د شورى فیصله باید ملزمه وي ځکه که چېرې یې فیصله د ده په ځانګړتیاوو کې ملزم نه وي، نو د شورى شتون یو اضافي او بې ارزښته کار دى او کومه مثبته پایله به ونه لري. نن ورځ په دنیا کې د شورى ګانو، پارلمانونو او سنا د مجلسونو او داسې نورو کارونه په داسې شکل تنظیم شوي چې کاري صلاحیتونه او ځانګړتیاوې یې مشخصې دي او په اسلامي نظامونو کې هم د شورى ځانګړتیاوې او صلاحیتونه مشخص دي. خو واضح او بهتره تنظیم ته اړتیا لري په هغه صورت کې چې د اعتماد ورکول او یا د اعتماد سلبول له حکومت څخه او یا د بودیجې تصویب او یا د جنګ او سولې فیصله په شورى پورې اړیکې ونیسي، په هغه صورت کې یې فیصله پر امام ملزمه ده او یوازې په هغه صورت کې امام یې له التزام څخه سرغړونه کولای شي چې نه شرعي والی یې په دلایلو ثابت شي چې د دې کار احتمال شاذ او نادر دی (یعنې کم او لږ پیښېدونکې حالت دی).

۲ـ هغه موضوعات چې د امیر یا امام له ځانګړتیاوو او صلاحیتونو او یا د هغو کارونو له ډلې څخه وي چې شخصاً تر امام پورې اړه ولري، نو که امام دا مسایل شورې ته محول کړي ځو وکولای شي د ګڼو افکارو او نظریاتو په روښنایي کې مناسب تصمیم ونیسي، په هغه صورت کې د شورې اکثریت نظر ملزم نه دی؛ بلکې دی په خپله د فیصلې خاوند دی او په هر ډول چې ورته خوښ، معقول او مناسب معلوم شو خپل تصمیم نیسي، که چېرې د اکثریت نظر په دا رنګه توپیر سره په ذکر شوو موضوعاتو کې مطرح شي، نو څه ستونزه او اختلاف به پاتې نه شي او مسلماً په اوله برخه کې د اکثریت نظر ملزم او په دویمه برخه کې معلم دی.

هغه موضوعات چې شورې په کې رامنځ ته کېږي

په دې کې شک نشته چې د شورې د کار دایره د دولت په کچې معینه او موضوع ګانې یې ټاکلې دي او هره موضوع مطلقاً شورې ته نه وړاندې کېږي ځکه په زیاتره کارونو کې د شارع نص موجود او حکم یې واضح دی او شورې ته ضرورت نه لري، مثلاً، داسې موضوع هېڅکله شورې ته نه وړاندې کېږي چې په خپلو بانکونو کې سودي معاملاتو ته اجازه ورکړو یا نه؟ ځکه د ربا (سود) حکم واضح او قطعي دی او سودي چلند حرام دی او د خلکو نظر یې هېڅکله پر وحې باندې نه شي مقدم کېدای. همدارنګه په هغه څه کې چې د الله تعالی او رسول الله صلی الله علیه وسلم فیصله موجوده وي د هغو وړاندې کول شورې ته، ځو شورې نظر ورکړي حرام دی او په نور ټولو کارونو کې مسلمانان مشوره کولی شي لکه چې قرآن کریم فرمايي: ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾. (سورت شوی ایت: ۳۸) د مسلمانانو ټول کارونه په مشورې سره دي خو ټول علماء په دې متفق دي چې منظور له «امر» څخه هغه امر دی چې نص په کې نه وي راغلی یعنې د شورې د کار ساحه اجتهادي چارې وي،

نو همدا وجه ده چې صحابه کرامو رضي الله عنهم په کومه خبره يا کار کې مخکې له دې چې له پيغمبر صلى الله عليه وسلم څخه د نظر اظهار وګوري پوښتنه يې کوله چې ايا دا خبره او يا دا کار د آسماني وحې په اساس دی او که محض نظر او رايه ده که به هغه د وحې په اساس و، هېڅکله يې په کې نظر نه څرګنداوه او که به نظر او رايه وه نو بيا به يې خپل نظر څرګنداوه.

د مثال په توګه د بدر په غزوه کې رسول الله صلى الله عليه وسلم د اوبو څخه لرې ځای د مرکز لپاره خوښ کړی وحباب بن منذر رضي الله عنه ورته وويل: اې د الله رسوله صلى الله عليه وسلم ايا دغه ځای دې چې مرکز نيولی، الله تعالى درته تعين کړی او موږ ته يې د تغيير حق نشته او يا دا چې د جنګي تکتيک په وجه دې ټاکلی دی.

رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وويل؛ دا مې د جنګي تکتيک د فکر پر اساس ټاکلی دی. نو حباب رضي الله عنه وويل: ای د الله رسول صلى الله عليه وسلم ! کله چې خبره داسې ده دا ځای د مرکز نيولو لپاره نه دی مناسب، بل مناسب ځای يې ور وښود، نبي کريم صلى الله عليه وسلم يې مشوره قبوله کړه.

د حديبې په صلحه کې چې کله خبره خط ليکلو ته ورسېده، د هغې په ځينو مادو عمر رضي الله عنه له خپل ځای څخه پورته شو او خيز يې وواهه او ابوبکر صديق رضي الله عنه ته راغی د هغه سره يې مجلس وکړ، بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغی او ويې ويل: ای د الله رسوله! ايا ته د الله جل جلاله پيغمبر نه يې؟ ويې فرمايل هو، زه د الله جلّ جلاله پيغمبر يم، عمر رضي الله عنه وويل آيا موږ مسلمانان نه يو؟ ويې فرمايل ولې نه. عمر وويل؛ ايا هغوی مشرکان نه دي؟ ويې فرمايل مشرکان دي. عمر رضي الله عنه وويل؛ نو ولې په دين کې ذلت قبول کړو،

البته منظور يې هغه ماده وه چې که د مشرکانو څخه څوک مسلمانيږي هغه به بېرته دوی ته سپارو او که زموږ څخه څوک مرتد کيږي هغه به موږ ته نه سپارل کيږي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل:« زه د الله تعالی بنده او پيغمبر يم، د هغه له امرڅخه مخالفت نه کوم او الله به ما نه ضايع کوي». کله چې عمر رضي الله عنه ته معلومات حاصل شو چې موضوع تر وحې پورې اړيکه لري، قانع شو او سکوت يې غوره کړ.

ابوبکر ابن العربي وايي: {قال علماءنا المراد به استشارة في الحرب}. (احکام القران لابن ابی بکر العربی ۲ټوک ۱۵۳مخ)

يعنې منظور له دې څخه مشوره په جنگ کې ده او ځينې علماء وايي مشوره تر دنيوي چارو پورې ځانگړې ده.

علامه جارالله زمحشري (د تفسير کشاف مصنف) وايي: {في الحرب و نحوه مما لم ينزل فيه وحي}. (تفسير کشاف لزمحشري ج ۱، ص ۴۷۴) په جنگ او نورو چارو کې ده چې وحې نه وي په کې راغلې.

دريمه ډله دا عقيده لري چې د شورى موضوعات ټول هغه امور دي چې نص په کې نه وي نازل شوی او د قرآني آيتونو او نبوي احاديثو څخه معلوميږي چې همدا دريم نظر قوي او جامع دی ځکه الله تعالی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته مطلق فرمايلي دي :﴿ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ او د مؤمنانو په صفت کې يې فرمايلي: ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ﴾ دلته امر مطلق ذکر شوی او دا چې منصوصي شيان ورڅخه استثناء دي دا په دې خاطر چې د الله تعالی او رسول الله صلی الله عليه وسلم په حکم

کې انسان ته د مشورې اخيستلو حق نشته ځکه الله تعالى فرمايي: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾.(سورت احزاب: ۳۶)

ژباړه: کله چې الله تعالى او د هغه پيغمبرصلى الله عليه وسلم په يوه څيز کې حکم وکړي، نو مومن او مومنې ته جايز نه دي چې له دې حکم سر وغړوي.

د شورى وړ کسان او د ټاکلو طريقه يې

هغه عمومي قرآني او نبوي نصوص چې د شورى پر مشروعيت دلالت کوي له ټولو مسلمانانو څخه عبارت دي ځکه په دواړو آيتونو ﴿و شاورهم في الامر﴾ ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ﴾ کې پرته له دې چې مواصفات يې مشخص وټاکل شي ټولو مسلمانانو ته راجع دي.

اما دا چې د خلکو په استعدادونو کې تفاوت دى او د ټولو راجمع کول په يوه ځاى کې ناممکن دي او دا چې خلک د ژوند په چارو کې مصروف دي، نو نه شي کولاى چې مستقيماً په خپل فزيکي حضور سره عمل وکړي، نو دلته د ملت د استازيو مسله را منځ ته کېږي چې بايد ملت خپل استازي وټاکې، خو د استازيو په ټاکلو کې د اهليت او کفايت مسله بايد مطرح وي، څو د دې کار توان ولري او هغه په بريا سره ترسره کړي، دا ډېر درووند کار دى بايد واجد شرايط کسان ورته مکلف شي.

د عالم او غېر عالم تر منځ توپېر وشي ځکه الله تعالى فرمايي: ﴿هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾.(سورت زمر ايت: ۹)

﴿وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ﴾. (سورت نساء ايت ۸۳)

ژباړه: او که دوی ته د امن او یا ویرې خبر راشي نو دوی دا خبر خپروي، په داسې حال کې چې که دوی هغه(خبر) پیغمبر او د خپلې ډلې مسؤولو کسانو ته ورسوي، نو پر هغه به داسې ډول کسان وپوهیږي چې د دوی په منځ کې ددې خبرې صلاحیت لري چې له هغې څخه سمه نتیجه واخیستلی شي.

د مشورې اهمیت او آداب

باید په یاد ولرو چې، د انسان په ژوند کې له هر مهم کار نه مخکې اسلامي شریعت د دوه شیانو حکم کوي.

لومړی: مشوره (له مشرانو سره، له عالمانو سره او د کور له غړو سره په چارو کې مشوره کول).

دویم: استخاره (یعنې د استخارې لمونځ کول). شیطان تل لپاره په مسلمان پسې لګېدلی وي او د دین له لارو څخه یې ګرځوي او د دین کارونه ورته په داسې شکل وړاندې کوي چې د ده د وس او توان نه پورته وي او کول یې ورته سخت تمامیږي، شیطان چې د مسلمان ازلي دښمن ځان بولي، له نورو احکامو سره - سره د مشورې او استخارې حکم هم مسلمانو ته سخت وړاندې کوي او ډول-ډول بهانې او حیلې ورته وړاندې کوي. نو له همدې له امله ډېری خلک مشوره نه کوي او نه داسې انګېري چې ګوا کې په ژوند کې مشورې ته هم اړتیا پیدا کېږي او په حقیقت کې داسې قسم خلک نه خوښوي چې په یو کار کې له نیک او صالح خلکو سره مشوره وکړي خو لیکن ځینې خلک بیا مشوره کوي خو څنګه چې په کار وي، هغسې یې نه کوي.

ځنگه چې د استخارې په مقابله کې د مشورې اهمیت ډېر ده نو الله سبحانه و تعالی په قرآن مجید کې فرمايي:

(والذين استجابو لِربِهم و اقامو الصّلوة وامرهم شورى بينهمْ و ممّا رزقنهم ينفقون). (سورت شورى ايت ٣٨)

ژباړه: او ځا چې د الله جلّ جلاله حكم ومانه او لمونځ يې قايم كړ او د هغه هر كار له مشورې سره وي او د الله جلّ جلاله له وركړل شوي مال څخه خرچ كړي، د الله سبحانه و تعالى په لاره كې د خرچ كولو لويه لاره زكات ده. مشوره د اهميت له وجې د لمونځ او زكات په منځ كې ذكر شوى او د دې سورت نوم هم شورى اېښودل شوى (يعنې د مشورې د حكم سورة).

لمونځ او زكات دوه داسې عبادتونه دي، چې د قرآن مجيد په هر ځاى كې يو ځاى ذكر شوي ځكه دې دوو عبادتونو ته (قرينتان) هم وايي. ليكن په قرآن مجيد كې چې د لمونځ او زكات تر منځ د شورى اهميت ذكر شوى. د سوره شورى دغه ذكر شوى آيت دى.

له النضر ين شميل رضى الله عنه څخه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وآله وسلّم فرمايي: (ما سعد أحد برأيه ولا شقي عن مشورةٍ). (بلوغ الارب بتقريب كتاب الشعب ١/٢)

ژباړه: له خپلې انفرادي رايې سره څوک هم نه دي كامياب شوي او له مشورې نه بعد هېڅ څوک هم نه دي ناكام شوي.

شورى د رسول الله (صلی الله علیه وسلم) په ژوند کې په عملي ډول: رسول الله (صلی الله علیه وسلم) په خپل مبارک ژوند کې مشوره کړې ده چې یو څو مثالونه یې په لاندې ډول ذکر کوو:

۱. د اذان شورى د هجرت په اول کال

د انس بن مالک او ابن عمر (رضی الله عنها) څخه روایت دی چې د مدینې دور په اولو وختونو کې خلکو د لمانځه وختونه د خپل فکر په اساس ټاکل یوه ورځ د دې لپاره مشوره وشوه ځینو د یهودو د بوق وړاندیز وکړ او ځینو د نصارى ناقوص پښنهاد وکړ، خو حضرت عمر (رضی الله عنه) دا پشنهاد و کړ چې یو کس دې وټاکل شي چې د لمانځه په وخت کې خلک په لوړ غږ سره راوبولي همغه وو چې په همدې پشنهاد پرېکړه وشوه او رسول الله(صلی الله علیه وسلم) د دې کار لپاره حضرت بلال (رضی الله عنه) وټاکه.

۲. د بدر کبرى شورى د هجرت په دویم کال

د حضرت انس بن مالک (رضی الله عنه) څخه روایت دی چې رسول الله(صلی الله علیه وسلم) د بدر د غزا په وخت کې د خپلو صحابه و سره مشوره وکړه حضرت ابو بکر(رضی الله عنه) او عمر(رضی الله عنه) خپله رایه ښکاره کړه مگر رسول الله(صلی الله علیه وسلم) د انصارو د رایې د معلومولو په خاطر چپ ناست وه نو په دې وخت کې سعد بن عباده (رضی الله عنه) د انصارو څخه پورته شو او ویې ویل که چېرته ته حکم وکړې نو مونږ په دریاب کې ټوپ وهلو ته او یا د برک العمادیعنی یمن پورې د اسونو ځغلولو ته تیار یو د دې وروسته د تللو حکم وشو او فوځ د بدر په مقام کې خپلې مور چې سنبال کړې.

۳. په بدر کې د جنګ په هکله شورى د هجرت په دويم کال

د هجرت په دوهم کال رسول الله (صلى الله عليه وسلم) ته خبر ورسيد چې ابوسفيان په مشرتابه له شام څخه مکې ته د قريشو تجارتي کاروان د مدينې په جنوب کې روان دى د رسول الله (صلى الله عليه وسلم) په حکم دغه کاروان د نيولو لپاره درى سوه ديارلس اصحابان له ځان سره بوتلل بدر ته په رسيدو خبر شول چې ابوسفيان لار بدله کړه او د سور سمندر په غاړه تللي دي. (د اسلام تاريخ نجيب آبادى ج۱ ص ۱۱۱)

پدې وخت کې بدر ته د ابوسفيان د نجات لپاره د ابوجهل په مشرتابه د زرو جنګياليو کسانو سره راغى رسول الله (صلى الله عليه وسلم) د خپلو ملګرو سره مشوره وکړه چې کاروان خو تللى دى او د مشرکانو لښکر د جنګ لپاره راغلى دى ايا جنګ ورسره کوي او که بېرته مدينې ته ځي په دې کې ډېرو صحابه کرامو رايه ورکړه چې جنګ ورسره کوو.

۴. د بدر د بنديانو په هکله شورى د هجرت په دويم کال

کله چې د بدر په غزا کې مسلمانانو ته الله (جل جلاله) فتحه ورکړه او د مکې مشرکانو اويا کسه سرداران قتل او اويا کسه يې د اسلامي لښکر په لاس ژوندي ونيول شو رسول الله (صلى الله عليه وسلم) د خپلو ملګروسره په دې باره کې مشوره وکړه چې قتل يې کړى او که فديه ترې واخلي او ازاد يې کړي حضرت ابوبکر (رضى الله عنه) د فديه اخيستلو نظر ورکړ او حضرت عمر (رضى الله عنه) داسې نظر ورکړ چې دا ټول دي قتل شي ځکه چې دوى يې د کفر مخکښان او د اسلام دشمنان دې نورو صحابه کرامو ځينو د ابوبکر (رضى الله عنه) او ځينو د عمر (رضى الله عنه) رايه تاييد کړه.

خو رسول الله (صلی الله علیه وسلم) د ابوبکرصدیق (رضی الله عنه) د نظر سره سم فدیه واخیسته او د مکې مشرکېن یې ازاد کړل مګر بیا وروسته الله (جل جلاله) د عمر (رضی الله عنه) د نظر په تایید وحې نازله کړه. (اسلامي سیاست، مخونه ۳۸۳-۳۸۶)

۵. د احد په ورځ شورې د هجرت درېیم کال

د هجرت په درېیم کال د مکې مشرکانو په بدر کې د خپلې ماتې د غچ اخیستلو په تکل لښکر تیار کړ او پر مدینه منوره د یرغل کولو په اراده روان شول رسول الله (صلی الله علیه وسلم) مسلمانان د دفاع لپاره چمتو کړل او بیایې له هغوی څخه مشوره و غوښته چې په مدینه کې دفاعې مورچل جوړه کړی او د یرغلګرو مقابله وکړي او که مدینې څخه بهر لاړ شي ځوانانو رایه ورکړه چې د مدینې څخه بهر لاړ شي رسول الله (صلی الله علیه وسلم) دا مشوره قبوله کړه سره ددې چې خپله د رسول الله (صلی الله علیه وسلم) نظر داوو چې په مدینه کې ورسره مقابله وکړي. (داسلام تاریخ مولانا اکبر شاه نجیب ابادی ج ۱ ص۱۲۳)

۶. د احزاب شورې د هجرت پنځم کال

د هجرت په پنځم کال د مکې مشرکانو د حجاز ټول عربي قبایل را ټول کړل چې یهود هم ورسره ملګرې وو او ۱۰۰۰۰ لښکر یې تیار کړ تر څو چې په مدینه منوره یرغل وکړي خو رسول الله (صلی الله علیه وسلم) د غازیانو ۳۰۰۰ لښکر تیار کړو او د مدینې څخه بهر د سلع د غره په لمن کې چې د مدینې په جنوب کې پروت دی لښکرتم ځای وټاکه ځکه چې همدغه څنګ ته ډاګ وو او نور درې واړه خواوو ته باغونه وو رسول الله (صلی الله علیه وسلم) د د فاعې پلان په هکله غازیانو سره مشوره وکړه پدې کې سلمان فارسی (رضی الله عنه) داسې مشوره ورکړه که ګرد چاپیره خندقونه و کندل شي دښمن پر مونږ حمله نشي کولی ټولو صحابه کرامو د سلمان فارسی (رضی الله عنه) دا نظر خوښ کړو او رسول الله (صلی الله علیه وسلم) د خندقو

نود ویستلو حکم وکړو او خپله هم د خندقونو په ویستلو کې برخه واخیسته د همدی کبله دی غزا ته د خندق غزا هم وایي. (صحیح بخاري المغازی غزوه خندق ۲ټوک ۵۸۹مخ)

۷. حدیبې شورئ د هجرت شپږم کال

د هجرت په شپږم کال رسول الله(صلی الله علیه وسلم) د څوارلس سوه صحابه کرامو سره د مدینې څخه د مکې په لور دعمرې د ادا کولو په نیت روان شو او د مکې د قریشو د غبرګون معلومولو لپاره یې یو مخبر مکې ته ولیږلی و کله چې رسول الله(صلی الله علیه وسلم) د نورو عمره کونکو سره د عدیر الاشطاط نومې سیمې ته ورسیده خبر ورته را ورسېد چې د مکې مشرکین خبرشوي دي او د مقابلې لپا ره یې دخپلو پلوي قبایلو د جنګیالیو په غونډولو پیل کړی دی په همدې ځای کې رسول الله(صلی الله علیه وسلم) شورئ دا یره کړه او خپلو ملګروته یې وفرمایل څه با ید وکړو؟ ایا له همـدې ځای په جنګ پیل کړ او د قر یشو پلوي قبایلو با ندې یرغلونه و کړل چې د هغوی په کورنو کې صرف ښځې او ماشومان پاتې دي د هغوی ښځې مینځې او مالونه غنیمت کړو او په دې توګه یو درس ورکړل شي او که د عمرې خپل مصالحت آمېزه سفر ته ادامه ورکړو؟

په دې شورئ کې هرچا خپل نظر ورکړ کله چې نوبت ابوبکـرصدیق(رضی الله عنه) ته را ورسېد هغه وویل چې موږ ته په کار ده، چې د عمرې خپل مصالحت امیزه سفر ته ادامه ورکړو په همدي سره ټوله شورئ متفقه شوه اوکله چې دمکې څخه دولس میله لرې واټن ته ورسیده دقریشو له خوا څخه د و ړاندي تللو څخه منع کړای شو چې په نتیجه کې دحدیبې صلحه را منځته شوه.

۸. د حنین شورى د هجرت اتم کال

د نبوي هجرت په اتم کال په رمضان کې د مکې له سولې وروسته رسول الله(صلی الله علیه وسلم) خبر کړای شو چې د طایف د ثقیف او هوازن قبایلو لښکر تیار کړی او غواړي چې پر مکه نا ببره یرغل وکړي رسول الله(صلی الله علیه وسلم) له خپل ۱۲۰۰۰ اسلامي لښکر سره د حنین بیدیا په طرف د هجرت په اتم کال د شوال په میاشت کې روان شو حنین د مکې څخه لمرخاته خواته پروت دی په دغه بیدیا کې د ثقیف، هوازن، مغر او هلال د قبایلو ۴۰۰۰۰ نفرغونډ شوي وو چې داسلا مي لښکر په وړاندې یې ماتې وخوړه او۶۰۰۰ کسان یې داسلامي لښکر په لاس کې بندیان پاتې شول ۲۴۰۰۰ اوښان ۴۰۰۰۰ میږې او اوزې د مسلمانانو په لاس ور غلل رسو ل الله (صلی الله علیه وسلم) دبندیانو ازادولو او د غنیمت دوېشولو په هکله شورى دایره کړه او د شورى د فیصلې سره سم یې ټول نیول شوي اموال تقسیم کړل مگر هوازن یوه جرگه رسول الله(صلی الله علیه وسلم) ته راغله چې مالونه اوبندیان یې ببرته ورکړي رسول الله(صلی الله علیه وسلم) مجاهدین راغونډ کړل او ورته یې وفرمایل ستاسې ورونه توبه کوونکي راغلي دي اوزه غواړم چې ببرته یې ورکړم نوکه ستاسې خوښه وي ببرته یې ورکوئ وریې کړئ.

۹. یمن ته د معاذ بن جبل رضی الله عنه د ټاکلو شورى د هجرت لسم کال

د هجرت په لسم کال کله چې رسول الله(صلی الله علیه وسلم) معاذ بن جبل (رضی‌الله عنه) یمن ته داسلامي حکومت دلومړي والي په توگه مقرراوه او هغه یې یمن ته لیږلو د صحابه کرامو رضی الله عنهم په حضور کې یې شورى دایره کړه چې مهاجر اوانصار صحابه کرام(رضی الله عنهم) په کې وو چې هر یو په ازادانه توگه په اړونده موضوع کې خپله رایه ښرگنده کړه چې له اوږده بحث څخه وروسته

درايوپه اتفاق سره معاذبن جبل (رضى الله عنه) يمن ته دوالي په توگه رسول الله(صلى الله عليه وسلم) په حکم سره ولېږل شو.

تر دې ځايه درسول الله(صلى الله عليه وسلم) فعلي سنت د شورى د مشروعيت په باره کې ذکر کړای شو، چې د الله تعالى(جل جلاله) د امر سره سم يې په مهمو موضوعاتو کې له خپلو يارانو سره مشورې کړي دي، ترڅو د اسلامي امت لپاره دخليفه اوخلافت دقايمولو لپاره د دويم بنسټ په توگه وگرځي. (انتخابات د اسلام له نظره ، مخونه ۱۰۵-۱۱۳)

د مشورې کولو يو څو گټې په لاندې ډول دي:

۱. له ټولو نه ستره او غټه گټه يې د رسول الله صلى الله عليه وآله وسلّم په سنت عمل دی، نو په کوم کور کې چې په سنتو برابر ژوند تېرول وي؛ په هغه کور به د الله جلّ و على شانه رحمت نازلېږي.

۲. دويمه مهمه گټه يې داده، چې د مشورې له امله د خپل او خپلوانو تر منځ محبت پيدا کېږي، نو هر سړى دا سوچ کوي چې زه هم يو مقام لرم ځکه راسره مشوره کېږي.

۳. بله فايده داده چې دا پرېکړه او فيصله به د فرد واحد نه وي، بلکې اجتماعي فيصله به وي، نو له همدې امله که الله تعالى مه کړه هغه کار خراب شي؛ نو چاته به دا موقع د خبرو نه وي چې ولې دې مشوره نه کوله او ولې دې مو ږ ته نه ويل او داسې ورته نورې خبرې.

د مشورې کولو يوڅو آداب چې بايد په پام کې ونېول شي:

د مشورې د آدابو خيال ساتل ضروري دي او وروسته له هغې بيا نوموړی شخص کولای شي چې لاس په کار شي خو البته د يادولو وړ ده چې د مشورې کولو په وخت دومره بايد ووايم چې که چيرې د آدابو خيال ونه ساتل شي او مشوره بابېزه وګڼل شي، نو کېدای شي چې ټاکلې موخې ته ونه رسېږي او هر څه بې نتيجې همداسې په خپل ځای پاتې شي او تر ټولو نه زيات زيان او تاوان به د وخت ضايع وي.

۱. د مشورې لپاره يو مشر بايد وي چې له ټولو مشوره واخلي او په آخر کې پرېکړه او فيصله وکړي.

۲. هر شخص بايد ګټوره مشوره ورکړي او د کار کولو ښه سوچ وکړي او کله چې يې مشوره ورکړه، د نورو مشورو ته بايد غوږ شي اوعمل پرې وکړي.

۳. د بل شخص مشوره بايد رد نه کړي. کله چې هغه مشوره درکړه، بايد داسې ونه ويل شي چې دا سمه نه ده يا دا صحيح نه ده يا دا ستونزمنه ده (بلکې د بل په مشوره کې الله جلّ جلاله خير او برکت اچوي که څه هم سخته يا ستونزمنه وي).

۴. د هر شخص په مشوره باندې سړی ځان پوه کړي او له هغې نه وروسته بيا فيصله وکړي او د ځينې عالمانو په نظر بايد انسان د يو داسې شخص سره مشوره وکړي؛ چې په دې مورد کې هغه کافي او بشپړ معلومات ولري. هېره دې نه وي چې له دښمن او جاهل شخص نه بايد نيکه مشوره ونه غواړو.

پایله

شورى د اسلام د مبارک دين د اصولو څخه يو اصل دى. اسلام د دنيا لومړنی دين دی چې د اوسنی نړی د شوری (پارلمان) څخه يې څو سوه کاله مخکې د شوری په

نوم د يو ريښتيني اصل کار په خپلو اوږو واخيست او د هغې گټې يې عملاً خلکوته ثابتې کړې چې مشوره کې څومره لوې خير دى.

اسلام لا هغه وخت د عامه اختيار د اصولو بنسټ ايښى و چې اروپا د جهالت په تاريخ کې غرقه وه نړۍ د روم او فارس د امپراطوريو په خونړيو منگولو کې ايساره وه او له اسيا واخله تر افريقا او له افريقا څخه تر اروپا پورې د ځمکې په هېڅ برخه د ازادۍ او عامه افکارو د ښکاره کولو پسرلي نه وو ورغلي، په اروپا کې د پارلمان بنسټ د دريېيم هنري په وخت کې کېښودل شو مگر دا يو نيمگړى شکل وو چې هنري بېرته د منځه يوړو تر ۱۹ پېړۍ پورې د پارلمان هېڅ حقيقت نه و.

د ۱۸۱۶ م کال د انتخاباتو وروسته مسترپټ د انگلستان صدر اعظم داسې اقرار وکړ، چې د انگلستان پارلمان د ټولې بريتانيا استازى او نماينده نه دى دا يوازې د پانگوالو او د سترو کورنيو ځاى ناستى (قايم مقام) دى. حقوق پوهان په دې باوري دي چې د دنيا هېڅ پارلمان د انگلستان د پارلمان څخه بهتر نه دى، خو دا بيا هم د خپلو ترکيبي اصولو له مخې نيمگړى دى خو په اسلام کې شورى د يو مکمل اصل په توگه په شپږمه پېړۍ کې ظهور وکړ.

په اوسنۍ زمانه کې پارلمان په فريب سره د لومړيتوب شرف لاسته راوړل غواړي، د اوسنۍ نړۍ پرمختللي قومونه په پوره شان او شوکت سره د پارلمان د قانون جوړونې دعوې کوي ليکن دا يو جزوي کار دى او هيڅ اساسي ارزښت نه لري، خو د اسلام دعوې کوي چې د يوې حقيقي شورى منځته راوړونکي او ايجادونکي دي ځکه چې شورى هغه وخت د دنيا مخ ته راغله چې د ځمکې پر مخ هيڅ شورى (پارلمان) لا پيداشوى نه و.

شورې د اسلامي خلافت يو بهترينه نمونه ده، تر ټولو څخه مهمه او د يادونې وړ خبره داده چې کومې خرابۍ چې په اوسنۍ پارلمانونو کې وجود لري، هغه په اسلامي شورې کې په ذره بين سره هم نه شي ليدلی. بل د اسلامي شورې افضليت دا هم دی چې اسلامي شورې د يو داسې قانون پابنده ده چې د هغې په اصل کې تغيير ناممکن دی، خو په اوسنيو پارلمانونو کې د ګوند مطلقه خوښه ده چې څه غواړي هغه کړنې په پارلمان کې ترسره کولی شي ځکه چې په اوسني پارلمانونو کې قوانين د ملت د خواهشاتو مطابق جوړيږي. د اسلامي حکومت په شورې کې قانون جوړونې ته هغه وخت ضرورت پېښيږي، په کومه موضوع کې چې صريح نص موجود نه وي، بل دا چې په دې شورې کې نه تاج شته، نه د سلطنت تختونه، نه شاهي دربار شته او نه پخپله شهزادګان او نه فيوډالان شته بلکې اسلامي شورې ته د ځانګړو شرايطو په اساس باندې خلک لار پيدا کوي.

د قرآن کريم د لاربښونو څخه دا جوتيږي چې شورې يو واجب او ضروري عمل دی، د رسول الله صلی الله عليه وسلّم د مبارکو احاديثو څخه دا څرګنديږي، چې هغه مبارک صلی الله عليه وآله وسلم به په خپله د صحابو رضي الله عنهم او صحابياتو رضي الله عنهن سره مشورې کولې، لکه؛ څرنګه چې حضرت ابو هريرة رضي الله عنه د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په هکله داسې وايي: «ما رأيت احدا قط کان اکثر مشورة لاصحابة من رسول الله صلی الله عليه وسلم». (سنن ترمذي حديث رقم: ۱۷۱۴)

ژباړه: هيڅوک مې نه دي ليدلي چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په پرتله له خپلو صحابه کرامو سره زياته مشوره وکړي.

مناقشه

د شورى په هکله په پخوانیو کتابونو او مراجعو کې لاربښوونې او ارشادات موجود دي. علماوو، فقهاوو وخت په وخت په یاده موضوع بحثونه ترسره کړي او لیکنې هم کړي دي البته په دې لیکنې سره غواړم چې اسلامي نړۍ حاکمانوته یوځل بیا د یادونې او تذکرې په توګه د شورى اهمیت او ارزښت ته د هغوی پام راوګرځوم چې دوی وکولای شي له دې اصل څخه په کار اخیستو دروند الهي مسولیت په ښه شان سره ترسره کړي.

ماخذونه

۱-قرآن کريم.

۲-احکام القرآن للجصاص: أحمد بن علي أبو بكر الرازي الجصاص الحنفي.

۳- احکام القران لقاضي محمد بن عبد الله أبو بكر بن العربي المعافري الاشبيلي المالكي.

۴- الطبرانی فی المعجم : سليمان بن أحمد بن أيوب بن مطير اللخمي الشامي، أبو القاسم الطبراني.

۵- انتخابات د اسلام له نظره،لیکوال پوهنمل زاهدی احمدزی، خپرندوی امیرکروړ کتابتون، چاپ کال ۱۳۸۷)

۶- اسلامی سیاست، لیکوال مولانا ګوهرالرحمن، ژباړونکې قریب‌الرحمن سعید، چاپ ځای شرکت پرنټنګ پریس لاهور، چاپ کال ۱۹۸۳م.

۷- ابن منظور ، لسان العرب : محمد بن مكرم بن على، أبو الفضل، جمال الدين ابن منظور الأنصاري الرويفعى الإفريقى (المتوفى: ۷۱۱هـ) الناشر: دار صادر – بيروت.

۸- بلوغ الارب بتقريب كتاب الشعب: (تهذيب لكتاب شعب الإيمان للبيهقي) المؤلف: محمد خلف سلامة المصدر: الشاملة الذهبية.

۹- داسلام تاريخ : مولانا اكبر شاه نجيب آبادى، پيغام خپرندويه ټولنه كال ۱۴۲۵.

۱۰- سيرة ابن هشام ابن اسحق : ابى محمد عبدالملك بن هشام بن ايوب الحميرى المعافرى مشهور به جمال الدين(متوفى ۲۱۳يا ۲۱۸ق) درالكتاب العلميه.

۱۱- تفسير ابن جرير :جامع البيان فى تأويل القران: ابوجعفر محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الطبرى.

۱۲- تفسير المظهري :محمدثناء الله عثمانى مجددى پانى پتى.

۱۳- تفسير قرطبي :الجامع لاحكام القران، بو عبد الله محمد بن أحمد بن أبي بكر بن فرح الأنصاري الخزرجي شمس الدين القرطبي)المتوفى: ۶۷۱هـ.

۱۴- تفسير كشاف: الكشاف عن حقايق التنزيل وعيون الاقاويل فى وجوه التاويل لابى القاسم جارالله محمودبن عمرالزمحشرى، مصر شركة مصطفى الحلبى عام ۱۹۴۸م.

۱۵- سنن ترمذى:ابى عيسى بن محمد بن عيسى بن سوره الترمذى ،دارالحديث.

۱۶- صحيح البخاري : الامام الحافظ ابو عبد الله، محمد بن إسماعيل بن إبراهيم بن المغيرة ابن بردزبه البخاري الجعفي.